

Knotová, Dana

Vzdělávání poradců v České republice : (zpráva o výzkumu)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. U, Řada pedagogická. 2004, vol. 52, iss. U9, pp. [127]-139

ISBN 80-210-3452-1

ISSN 1211-6971

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/104736>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DANA KNOTOVÁ

**VZDĚLÁVÁNÍ PORADCŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ
(ZPRÁVA O VÝZKUMU)**
**CONSULTANT TRAINING IN THE CZECH REPUBLIC
(REPORT ON THE RESEARCH)**

Úvod

Několiikaletá spolupráce Národního vzdělávacího fondu ČR s Ústavem pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně vyústila v roce 2003 v zadání výzkumu, který se zabýval vzdělávacími příležitostmi určenými poradcům. Výzkumný projekt s názvem Vzdělávání poradců v České republice realizovali pracovníci a doktorští studenti¹ Ústavu pedagogických věd FF MU v druhé polovině roku 2003. Centrem zájmu se stala na základě úkolů obsažených v zadání nejen analýza stavu vzdělávání poradců v České republice, jejíž součástí bylo vytvoření přehledu o vzdělávacích poradcích, vytvoření přehledu o existujících studijních programech pro poradce, vytvoření přehledu o cílech (včetně profilu absolventa), formách a metodách studia poradců, srovnání stěžejních témat studijních programů, ale šetření zahrnovalo také přehled o vzdělávání poradců ve vybraných evropských zemích a dále komparaci české a zahraniční situace. Práce na projektu byla ukončena výstupní výzkumnou zprávou.

Pozornost věnovaná vzdělávání poradců je zcela oprávněná, neboť poradenství je považováno za náročnou profesionální činnost, jejímž obsahem je poskytování odborných rad, informací, poučení, návodů jedním subjektem jinému subjektu. Cílem poradenských aktivit je umožnit jedinci vyrovnávat se s životními problémy a připravit jej na fungování v sociálním prostředí. Úkolem je zabezpečit poradenskou podporu v průběhu celé životní dráhy jedince a podpořit jeho reálnou orientaci ve společnosti. Pro zabezpečení uvedených úkolů je nezbytná existence funkčního poradenského systému včetně dostatečného množství odborníků připravených k výkonu profese poradce. Příležitosti pro získání kvalifikace poradců a možnosti jejich dalšího profesní rozvoje představují významné zdroje rozvoje poradenství.

¹ Řešitelský tým tvořili Milan Pol, Milada Rabušicová, Petr Novotný, Jiří Zounek, Vlastimil Čiháček, Dana Knotová, Klára Šedřová a doktorští studenti Martin Skutil a Martin Sedláček.

Pracovní postup a metodologie sběru dat

Řešitelský tým se rozhodl pro postup ve dvou krocích. Nejdříve zmapoval českou a zahraniční situaci a získal tak informace, na jejichž základě bylo možné sestavit přehled vzdělávacích příležitostí pro poradce v rámci národních systémů poradenství, charakterizovat poskytovatele vzdělávacích příležitostí a analyzovat realizované obsahy studia.

Druhým krokem byl sběr dat pro analýzu vzdělávacích příležitostí v České republice, který proběhl ve dvou fázích. V první fázi byl vytvořen přehled poskytovatelů vzdělávacích příležitostí, zdroje byly hledány ve státní sféře (resort školský, zdravotnický a práce a sociálních věcí) i ve sféře nestátní (zejména soukromé vzdělávací agentury).

Ve druhé fázi byla provedena analýza nabízených vzdělávacích příležitostí (studijních programů a kurzů) u zjištěných subjektů. Bylo realizováno dotazníkové šetření v Pedagogicko-psychologických poradnách, Pedagogických centrech a v Institutu pedagogicko-psychologického poradenství. Doplňující informace o nabízeném vzdělávání byly získány prostřednictvím internetových zdrojů, na www stránkách jednotlivých Pedagogických center a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství. Informace o studijních příležitostech nabízených poradcům na vysokých školách byly zjišťovány a doplňovány údaji přístupnými na www stránkách fakult vysokých škol, tištěnými materiály a také osobními a telefonickými rozhovory s pověřenými garanty studijních programů jednotlivých fakult vysokých škol. Posledním krokem bylo využití následných osobních i telefonických rozhovorů s pracovníky všech uvedených institucí a analýza dostupných hodnotících a výzkumných zpráv vztahujících se ke vzdělávání poradců.

Studijní programy a kurzy vzdělávacích příležitostí pro poradce byly zařazeny do analýzy tehdy, jestliže splňovaly některou z následujících podmínek:

- profilace na poradenství nebo výchovné a kariérové poradenství;
- v názvu studijního programu byla uvedena profese poradce nebo výchovného a kariérového poradce;
- byly určeny odborným pracovníkům, kteří již vykonávají nebo v budoucnu hodlají vykonávat funkci poradce, výchovného nebo kariérového poradce.

Vzhledem k odlišným typům a obsahům vzdělávání byly vzdělávací příležitosti rozděleny do tří základních souborů podle typu vzdělávání na pregraduální, postgraduální a další vzdělávání a uvnitř těchto tří souborů byly odděleně analyzovány konkrétní vzdělávací nabídky v pěti základních oblastech:

1. informace o poskytovateli,
2. informace o obsahu vzdělávacího programu (název programu, profil absolventa, obsahová náplň, časové dotace, cíl studia),
3. technické údaje o vzdělávacím programu (metody, formální výstupy a ukončení studia, studijní zdroje, evaluace),
4. údaje o účastnících vzdělávání (požadovaná kvalifikace účastníků, potřebná praxe, počet absolventů, uplatnění v praxi),

5. údaje o lektorech (požadované předpoklady, jejich kvalifikace, způsob vytváření lektorského sboru, výběr lektorů, instituce z jakých přicházejí).

Při sběru dat potřebných pro analýzu zahraniční situace bylo využito internetových zdrojů, dostupných písemných dokumentů a textů trojího charakteru:

1. přehledové mezinárodní studie a prezentace výzkumů týkajících se přípravy poradců ve v evropských zemích,
2. národní zprávy a informace o národních systémech poradenství a profesní přípravě poradců,
3. informace o vzdělávacích příležitostech (kurzech) a jejich kurikulích.

Z výsledků výzkumného projektu

Situace v České republice

V České republice působí několik poradenských systémů. První, který uvádíme v našem přehledu, patří do působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a soustřeďuje se zejména na pedagogicko-psychologické poradenství, či výchovné a kariérové poradenství. Druhý spadá pod resort Ministerstva práce a sociálních věcí a poskytuje poradenské služby zejména v oblasti kariérového poradenství. Třetí poradenský systém je součástí resortu Ministerstva zdravotnictví a nabízí především takové poradenské služby, jejichž cílem je ovlivňování životního stylu a zdravotního stavu populace. Poradenské aktivity vykonávají také subjekty, které nejsou součástí státního sektoru. Jsou to například personální agentury, ale také občanská sdružení, hnutí i různé nadace.

Resort školství poskytuje poradenské služby prostřednictvím výchovných poradců, školních psychologů a metodiků prevence, kteří působí na základních školách I. a II. stupně a na školách středních. Dále jsou v tomto resortu nabízeny odborné poradenské služby v Pedagogicko-psychologických poradnách (v roce 2003 působilo celkem 115 poraden) a speciálně pedagogických centrech, v nichž pracují psychologové a speciální pedagogové. Součástí tohoto systému jsou také poradenská střediska vysokých škol (v roce 2003 bylo 48 vysokoškolských poraden). Další subjekty, které do poradenského systému v rámci resortu školství vstupují, jsou Institut pedagogicko-psychologického poradenství, Národní ústav odborného vzdělávání prostřednictvím Centra kariérového poradenství a Národní vzdělávací fond se svým Národním informačním střediskem pro poradenství, které je zástupcem celoevropské sítě Euroguidance v rámci vzdělávacího programu Leonardo da Vinci, jejímž cílem je prohlubovat evropskou spolupráci mezi národními poradenskými systémy a zprostředkovávat informace mezi nimi.

Resort práce a sociálních věcí nabízí poradenské služby především na Úřadech práce (v roce 2003 působilo 77 poboček Úřadů práce), při nichž byly postupně zřízeny odbory poradenství a rekvalifikace. Poradci a zprostředkovatelé dále poskytují významné služby v Informačních a poradenských střediscích při Úřadech práce.

V resortu zdravotnictví poskytují poradenské služby poradny, v nichž pracují zejména lékaři, psychologové a terapeuti. V nestátním sektoru poradenské aktivity vykonávají instituce, jejichž personální obsazení je velmi různorodé (např. právníci, personalisté, ekonomové, psychologové, terapeuti).

Cílem výzkumného šetření bylo zjištění faktického stavu v oblasti vzdělávacích příležitostí určených poradcům. V České republice existuje konkrétní vzdělávací nabídka pro dva základní typy poradců – kariérové a výchovné poradce. Tuto nabídku poskytují, jak již bylo řečeno, vysoké školy, Pedagogická centra, Pedagogicko-psychologické poradny a Institut pedagogicko psychologického poradenství. Uvedení poskytovatelé realizují vzdělávání ve třech základních typech:

- pregraduální vzdělávání,
- postgraduální vzdělávání,
- další vzdělávání prostřednictvím kurzů.

Pregraduální vzdělávání

Tento typ kvalifikačního vzdělávání nabízejí v České republice tři státní vysoké školy univerzitního typu: Masarykova univerzita v Brně (Filozofická fakulta), Ostravská univerzita v Ostravě (Filozofická fakulta), Univerzita Palackého v Olomouci (Pedagogická fakulta).

Studijní programy poskytované vysokými školami v pregraduálním stupni

Sociální pedagogika a poradenství

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně
bakalářské studium jednooborové prezenční
délka studia 6 semestrů

Sociální práce s poradenským zaměřením

Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě
bakalářské studium jednooborové prezenční
délka studia 6 semestrů

Výchovné poradenství

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
bakalářské studium jednooborové prezenční
délka studia 6 semestrů

Sociální práce s poradenským zaměřením

Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě
magisterské jednooborové studium prezenční
délka studia 10 semestrů

Sociální práce s poradenským zaměřením

Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě
následné magisterské jednooborové studium kombinované
délka studia 4 semestry

Studium je zajišťováno v bakalářském i v magisterském stupni, a to v prezenční i v kombinované formě studia. Nabízeno je celkem pět studijních pro-

gramů, z toho tři jsou bakalářské jednooborové, jeden magisterský jednooborový a jeden následný magisterský jednooborový program.

Každý studijní program je ukončen státní závěrečnou zkouškou a student získává vysokoškolský diplom, který dokládá kvalifikaci absolventa v poradenské profesi.

Ze zjištěných údajů vyplývá, že téměř chybí možnosti studia v kombinované formě (pouze jedna fakulta a jeden studijní program), což odporuje současným trendům podporujícím koncepci celoživotního učení. Důvody lze jistě spatřovat v nepříznivé finanční situaci, v níž se dlouhodobě vysoké školství nachází, ale také v nedostatečném zajištění materiálních a personálních podmínek pro změnu struktury studijních programů a rozšíření spektra studijních nabídek.

Pro doplnění informací o pregraduálním vzdělávání pro oblast poradenských služeb je nezbytné se zmínit o dalších tradičních vzdělávacích příležitostech nabízených českými vysokými školami, které se ale nestaly součástí našeho šetření. Jedná se o pregraduální vzdělávání pro profese, které jsou součástí poradenského systému v České republice (v resortu školství). Zejména jde o vzdělávání psychologů a speciálních pedagogů.

Postgraduální vzdělávání

Postgraduální vzdělávání je v České republice nabízeno výhradně vysokými školami. Nabízejí je v různých podobách a pod různými názvy fakulty a centra celoživotního vzdělávání na sedmi státních vysokých školách a na dvou vysokých školách soukromých. Na některých vysokých školách je nabízí více fakult, případně center celoživotního vzdělávání, některé fakulty nabízejí i více programů současně. Na všech uvedených vysokých školách musí zájemci studium finančně hradit.

Přehled postgraduálních studijních programů

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta, program *Specializační studium výchovného poradenství*
Filozofická fakulta,

- program *Specializační kurz psychologie pro výchovné poradce ZŠ a SpŠ*
- program *Výchovné poradenství na ZŠ II.*
- program *Specializační kurz pro výchovné poradce SŠ*
- program *Výchovné poradenství na SŠ II.*

Masarykova univerzita

Centrum dalšího vzdělávání MU, program *Specializační studium výchovného poradenství*

Univerzita Palackého

Středisko celoživotního vzdělávání učitelů při Pedagogické fakultě, program *Specializační studium výchovného poradenství*

Ostravská univerzita

Filozofická fakulta, program *Sociální práce s poradenským zaměřením*

Centrum celoživotního vzdělávání, program *Specializační kvalifikační studium výchovného poradenství pro ZŠ a SŠ*

Technická univerzita Liberec

Pedagogická fakulta, program Specializační studium výchovného poradenství

Západočeská univerzita PlzeňÚstav celoživotního vzdělávání při Pedagogické fakultě, program *Výchovné poradenství***Jihočeská univerzita České Budějovice**Pedagogická fakulta, program *Aktualizační kurz výchovného poradenství***Vysoká škola J. A. Komenského**Program *Výchovné poradenství***Vysoká škola Karla Engliše**Program *Specializační studium výchovný poradce*

Studijní programy jsou ukončeny závěrečnou zkouškou, na jejímž základě absolvent získává osvědčení o absolvování studia podle zák. 111/98 sb., § 60, podle vyhl. 139/97 sb., které vystavují příslušné fakulty, případně získává osvědčení o absolvování nebo osvědčení o způsobilosti vykonávat funkci výchovného poradce.

Postgraduální vzdělávání nedostačuje celkově zvýšené poptávce po poradenských službách. Do nabídky vzdělávacích příležitostí vstupují téměř výhradně vysoké školy, které nabízejí především specializační studium určené výchovným poradcům. Do studijních programů jsou velmi málo včleněna témata patřící do kariérového poradenství. Žádný ze zkoumaných subjektů nepřipravil program speciálně určený kariérovým poradcům. Vzhledem k aktuálním společenským potřebám týkajících se odborné pomoci při uvedení do problematiky trhu práce, volby profesní dráhy a podpory zaměstnatelnosti lze hodnotit tuto situaci jako velmi nepříznivou.

Další vzdělávání prostřednictvím kurzů

Do třetího typu vzdělávání poradenských pracovníků spadají vzdělávací příležitosti poskytované Pedagogickými centry, Pedagogicko-psychologickými poradnami a Institutem pedagogicko psychologického poradenství. Jde o nabídku jednoho sta kurzů, která byla realizována ve sledovaném období říjen – prosinec roku 2003.

Kurzy dalšího vzdělávání

<i>Poskytovatel</i>	<i>Počet respondentů (nabízejících vzdělávání v kurzech)</i>	<i>Počet zjištěných kurzů</i>
Pedagogická centra	44	54 kurzů
Pedagogicko-psychologické poradny	14	22 kurzů
Institut pedagogicko-psychologického poradenství	1	24 kurzů
Celkem	59	100 kurzů

Ze zjištěných skutečností je patrné, že do nabídky vzdělávacích příležitostí se v dalším vzdělávání nejvýrazněji promítaly požadavky vyplývající z potřeb praxe. Byly připraveny kurzy s tématy reagující na aktuální situaci, a to zejména na

základních a středních školách, neboť zařazení nových témat „Výchova k volbě povolání“ a „Úvod do světa práce“ do učebních programů (na základě pokynu MŠMT) bylo impulsem k rozšíření nabídky vzdělávacích příležitostí zejména v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (mezi nimi i výchovných poradců a kariérových poradců). Kurzy jsou také připravovány na základě potřeb v jednotlivých regionech.

Shrnutí

Vzhledem ke zjištěným informacím se lze domnívat, že vzdělávací nabídky pro poradenské pracovníky nejsou v České republice systematicky vytvářené, nejsou koordinované a nevytvářejí komplexní systém vzdělávání poradců. Kurikula kurzů nemají potřebnou stupňovitou gradaci, překrývají se a vzájemně se nedoplňují. Stav systému vzdělávání poradců v ČR je odrazem stavu poradenských služeb. Jejich rozvoj je víceokolejný, bez jednotící ideje a bez silné zastřešující instituce. Stav vzdělávání poradců je však také odrazem stavu, kdy neexistence koncepční představy o vzdělávání dospělých, absence zákona pro tuto oblast a neřešení otázky certifikace celoživotního učení vytváří i v mnoha jiných oblastech nejasnosti v představě o dalším vzdělávání. To vše vede k roztržičnosti a neucelenosti systému přípravy poradců.

Situace v zahraničí

Poradenské systémy a struktura poradenských profesí jsou velmi rozdílné v různých zemích Evropské unie, rozdíly lze zaznamenat i v rámci jednotlivých zemí (např. jiné jsou systémy v jednotlivých oblastech Velké Británie, stejně tak regionální odlišnosti najdeme v Německu). V závislosti na tom se také mění kvalifikační požadavky a jim odpovídající vzdělávání.

Z hlediska poskytovatele služeb je možno identifikovat rozmanité instituce, především se jedná o:

- školy, zpravidla ještě rozlišené podle stupňů, pro které platí rozdílná pravidla,
- poradenské instituce specializované na specifické skupiny lidí, např. pedagogicko psychologické či speciálně-pedagogické poradenství, a samozřejmě také instituce psychologického poradenství,
- informační a poradenská centra zaměřená na volbu povolání, státem řízené instituce, často spojené s úřady práce,
- úřady práce a státem řízené zprostředkovatelné práce,
- soukromé instituce pro kariérové poradenství a zprostředkování práce.

V rámci poradenských systémů působí různé profese, do jejichž náplně práce patří poradenské činnosti:

1. Knihovník, asistent pro informace. S knihovníky se počítá pro poradenské úkoly mj. v Německu, Rakousku či Norsku. Vyžaduje se od nich odborné vzdělání postsekundárního stupně a další vzdělávání.

2. Učitel (v rámci standardního výkonu profese). V některých zemích je stanoveno zákonem či jinými normami, do jaké míry se má každý učitel věnovat poradenství. Např. ve Finsku je každý učitel povinen být poradcem ve věcech vztahujících se ke studiu. Ještě dále jsou v Rakousku, kde je učitel ze zákona povinován zabývat se úkoly vztaženými ke vzdělávacímu a kariérovému poradenství v rámci své učitelské práce. Pro výkon profese je požadována učitelská kvalifikace.
3. Učitel (s dalším závazkem). Dodatečnými povinnostmi z oblasti poradenských aktivit bývají dále pověřováni třídní učitelé, či tutoři tříd a ročníků (např. v Německu, Nizozemí). Jsou především zodpovědní za sledování školního úspěchu a žákova přístupu ke školní práci. Požadována je učitelská kvalifikace.
4. Učitel předmětů pověřených zabývat se poradenstvím. Takovýto předmět najdeme např. ve školních osnovách rakouských, německých či nizozemských škol. Ať už jsou tyto předměty naplněny výchovným či profesním poradenstvím, v pozadí se skrývá snaha nabídnou dítěti příležitost k sebepoznání a osobnostnímu a sociálnímu rozvoji. Vzdělávání pro učitele těchto předmětů je zpravidla zajištěno aprobačně nebo dalším vzděláváním.
5. Učitel s úvazkem poradce. Ti existují prakticky ve všech zemích, jsou označováni rozmanitě, např. tutor nebo kariérový poradce či koordinátor. Čas, který věnují poradenským službám, se jim odečítá od učitelského úvazku.
6. Poradce ve státní instituci.
7. Poradce v soukromé instituci, specialista na rozvoj lidských zdrojů, kouč.
8. Psycholog, speciální pedagog, sociální pedagog.
9. Specialista vyššího řádu – supervizor, tutor, či kouč poradců, manažer poradenství či pracovník poradenského a vzdělávacího servisu pro poradce.

Některé z uvedených profesí jsou velmi početně zastoupené (např. v některých zemích do nich spadají všichni učitelé pověřeni poradenskými úkoly), jiné jsou záležitostí desítek až stovek odborníků v každé zemi.

Snaha o rozvoj poradenských systémů a zvyšování jejich kvality se projevuje různými způsoby. Vytvářejí se normy a směrnice, v nichž jsou stanovovány požadavky na kvalifikační profil poradce. Zakládají se registry, databáze poradců, kteří splňují požadovaná formální kritéria. Např. v Německu je od roku 2001 formulován seznam úkolů, závazků, přístupů, kvalifikací, organizačních schémat a schémat zajištění kvality. Z průmyslového sektoru byl převzat systém hodnocení kvality, známý pod označení ISO. Kvalita se tady spojuje s poradenskou prací, která je „výrobkem“. Modely, jež využívají mezinárodních norem pro popis systémů kvality (ISO 9000/9001/9002) současně při aplikaci ještě i dalších národních norem, byly v hodnocení kvality použity u školících center (Nizozemí), odborných škol (Dánsko), kariérových poradenských center (Belgie). Tyto způsoby hodnocení kvality se však často kritizují, v jednotlivých zemích je totiž považují za přehnané, drahé, časově náročné, extrémně byrokratické a založené na rigidně direktivní kontrole. Terminologie ISO norem s profesním výcvikem v tradičním pojetí nepracuje. Např. v Dánsku však byla provedena studie kvality

dánského poradenství, která přinesla výčet všeobecných ukazatelů kvality a mezi nimi výrazně vystupoval ukazatel kvalitně proškolených poradenských profesí.

Vzdělávání poradců

Rozdíl je, zda v poradenských systémech jsou hlavní úkoly kladeny na poradce – specialisty, potom je tendence poradce vzdělávat vysokoškolským studiem poradenství (např. francouzský model). Pokud je v systémech položen akcent na různé profese, pak je poradenství spíše jen jednou ze složek profese (rakouský model školských poradců v každé škole od nižšího sekundárního stupně). Ještě odlišnější je situace, kdy je kladen důraz na poradenství jako součást školního kurikula (dánský model vzdělávacího a školního poradenství jako povinného předmětu). Jednotlivé země mají stanoveny různé požadavky na vzdělání, např. ve Francii a v Portugalsku má poradenský pracovník pregraduální vzdělání v oboru psychologie a vyžadována je ještě dvouletá postgraduální specializace v psychologii profesní. V Dánsku a v Nizozemí poradenský pracovník-učitel musí v rámci dalšího vzdělávání absolvovat krátký kurz zaměřený na poradenství. Lze tedy konstatovat velkou rozmanitost nároků na vzdělání poradců.

Vzdělávání poradců je ovlivňováno také profesními poradenskými asociacemi. Tyto asociace existují jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni, a snaží se přebírat iniciativu ve formulaci klíčových nároků na přípravu poradců. Národní asociace jsou na mezinárodní úrovni zaštitěny Mezinárodní asociací výchovného a profesního poradenství (*The International Association for Educational and Professional Guidance – IAEVG*). K hlavním cílům asociace patří podpora a zefektivňování komunikace mezi jednotlivci a organizacemi působícími v poradenství. Asociace se dále snaží napomáhat rozvoji a šíření nejnovějších poznatků z poradenské teorie, praxe a výzkumu.

V dokumentech IAEVG lze nalézt v oblasti vzdělávání několik významných témat:

- řešení otázky kvalifikace poradců,
- doporučení požadavků na profesní přípravu poradců a jejich dalšího vzdělávání,
- sledování kvality vzdělávání poradců,
- definice žádaných kompetencí poradců.

Asociace IAEVG je také stále aktivnější v poskytování vzdělávacích programů pro poradce včetně dalšího vzdělávání. V roce 1999 uvedená asociace vyhlásila záměr připravit *Mezinárodní standard poradenské kvalifikace*. Záměr je v současné době přeformulován do vytvoření mezinárodně uznávaného kompetenčního rámce poradenské kvalifikace. Tento systém kompetencí pověřený tým prezentoval v roce 2003 na konferenci v Bernu.

Kompetenční rámec poradenské kvalifikace

Mezinárodní kompetence pro výchovné a profesní poradce

Kompetenční rámec

Klíčové kompetence

C1	Prokazuje přiměřeně etické chování a profesionální jednání při naplňování rolí a odpovědnosti.
C2	Prokazuje schopnost vést a přesvědčovat při posilování klientova učení, kariérového rozvoje a osobních zájmů.
C3	Prokazuje připravenost a porozumění vůči klientovým kulturním odlišnostem a efektivně působí na všechny populace.
C4	Integruje teorii a výzkum do praxe vedení, kariérového rozvoje, poradenství a konzultací.
C5	Prokazuje schopnost plánovat, provádět a evaluovat poradenské programy a zásahy.
C6	Prokazuje vědomí vlastní kapacity a limitů.
C7	Prokazuje dovednost efektivně komunikovat s kolegy a klienty, používá přiměřeného jazyka.
C8	Prokazuje znalost aktuálních informací o vzdělávání, přípravě, trendech zaměstnanosti, pracovním trhu a sociálních tématech.
C9	Prokazuje sociální a mezikulturní citlivost.
C10	Prokazuje schopnost efektivně spolupracovat v týmu profesionálů.
C11	Prokazuje znalost celoživotního procesu kariérového rozvoje.

Speciální kompetence

1. Hodnocení
2. Výchovné vedení
3. Kariérový rozvoj
4. Poradenství
5. Informační management
6. Konzultace a koordinace
7. Výzkum a evaluace
8. Řízení programu/služeb
9. Rozvoj komunitních zdrojů
10. Umísťování

Zdá se, že navržený kompetenční model se může stát skutečným základem sjednocování nároků v poradenství v zemích Evropské unie, některé národní poradenské asociace (např. španělská) tento návrh otevřeně podporují.

V současnosti probíhají také další diskuse zejména o snaze prosadit tři zásadní aktuální obsahové okruhy do kurikula poradenských kurzů, ideální způsob jejich zasazení se však stále hledá. Jedná se o následující okruhy:

- otázky multikulturních aspektů poradenství a evropské dimenze poradenských služeb,
- poradenství na celoživotní bázi,
- informační a komunikační technologie.

Shrnutí

Poznatky získané výzkumem prokazují nové nastavení poradenského systému coby jakéhosi průvodce na cestě variabilními drahami životními, vzdělávacími a profesními. Jeden z klíčových materiálů Evropské komise (National actions, s. 109) uvádí, že „úkolom poradce je doprovodit jedince na jejich jedinečné cestě životem, a to posilováním motivace, poskytováním relevantních informací a pomocí při rozhodování.“ Je také významné, aby služby podpory kariéry byly dostupné na celoživotní bázi a to včetně nabídek pro seniorský věk. Úroveň poradenských služeb je také vnímána coby indikátor kvality systému celoživotního učení. Uvádí to například – bohužel bez bližší specifikace – materiál Evropské komise (European Report, 2002, s. 65–66), kde je kvalifikace poradenských pracovníků jedním z konkrétních kritérií posuzování kvality. Postupně je překonávána teze, že poradenství pro dospělé lze nahradit internetem a publikováním mnoha informací po sítích. Poradenský systém pro dospělé naopak potřebuje vysoce kompetentní profesionály (National actions, s. 119). Na evropské úrovni je dále zdůrazňována potřeba přepracovat roli škol ve vztahu k modelu kariérového rozvoje. Kariérové vzdělávací programy ve školách mají pokládat základy pro celoživotní kariérový rozvoj. Dovednosti kariérového managementu rozvíjené poradci v rámci těchto programů by měly zahrnovat dovednosti získávat a užívat podporu služeb kariérového rozvoje v budoucnosti (Making a European, 2001, s. 18).

Zejména v poslední době se stávají otázky efektivního využití moderních technologií v poradenských službách výzvou pro poradenskou teorii, ale i pro odborníky působící v terénu. Implementace moderních technologií do poradenství otevírá celou řadu nových možností, jak mohou ICT podpořit poradenský proces, popř. jakým způsobem mohou moderní technologie zkvalitnit práci poradců. V souvislosti se zaváděním ICT je spojena rovněž problematika vzdělávání poradců v oblasti ICT. Stále naléhavěji vyvstává otázka, jaké kompetence má mít poradenský pracovník a zda mezi ně zařadit schopnost práce s novými technologiemi.

Do tradičních obsahů přípravy poradců – vědomosti, dovednosti, poradenský vztah –přibývá také schopnost reflektovat sebe jako příslušníka své kultury ve vztahu ke kulturám druhým. Z uvedeného je zjevné, že tento aspekt přípravy poradců zahrnuje mnoho multikulturních prvků.

Klíčovým trendem v poradenství je jeho postupná profesionalizace. Dominantní roli v oblasti přípravy poradců má stále příprava psychologů – terapeutů a psychologických poradců, kteří jsou připravováni ve všech vyspělých zemích vysokoškolským studiem a příslušným výcvikem. Tato situace může vést např. k monopolizaci poradenství a přehlížení poradenských aspektů v práci jiných odborníků (učitelů, sociálních pracovníků apod.) či k psychologizaci poradenství obecně. Tím jsou poněkud petrifikovány poradenské systémy, blokován vstup do poradenských služeb a to i takových, které svou podstatou zjevně stojí mimo rámec psychologického poradenství. V širším smyslu vztah mezi psychologickým a „nep psychologickým“ poradenstvím patří k otázkám nejen profesního po-

krytí poradenských činností, ale také nároků na kvalifikaci a přípravu pro výkon profese. Objevuje se skepse ohledně možností vykonávat poradenskou práci pouze jako vedlejší součást jiné profese, např. učitelské. Pokud je však poradenský systém vyvážený, potom mohou být příslušníci jiných profesí, a to především učitelé, jeho významnou součástí.

Závěr

Výsledky výzkumného šetření potvrzují, že největšími stimuly pro rozvoj poradenských systémů a vzdělávání poradců je koncept celoživotního učení a rozvoj informačních a komunikačních technologií. Nejdynamičtěji se vyvíjí kariérové poradenství.

Struktura poradenských profesí je v různých zemích velmi odlišná. Společné je to, že poradenské profese jsou buď psychologické (se zaměřením na psychologické poradenství, nebo pedagogicko-psychologické poradenství), případně pedagogické (se zaměřením na výchovné poradenství), nebo se jedná o profese s označením poradce a vykonávající poradenské činnosti bez poradenské přípravy.

V zahraničí existují tendence ke stanovování kompetenčního rámce pro poradce. Určité snahy tohoto druhu se objevují i v českém prostředí. Jde ovšem, jak se zdá, zatím o iniciativy na úrovni deklarování potřeby existence a uplatňování kompetenčního rámce. V současnosti vznikají v České republice materiály usilující o stanovení profilu výchovného a kariérového poradce včetně jeho kompetencí.

V řadě evropských zemí se postupně diferencují vzdělávací příležitosti pro poradce. Jejich konkrétní podoba je samozřejmě ovlivněna specifiky národních kontextů. Obecně však lze konstatovat, že existuje zřetelná tendence k chápání poradenství jako opory jedince v každé životní situaci a v průběhu celé jeho životní dráhy. Vzhledem k těmto tendencím jsou konstituovány odpovídající poradenské profese a na ně jsou vztahovány specifické kvalifikační příležitosti a požadavky. Řada z nich je vybudována s ohledem na gradaci vzdělávání poradců.

Ukázalo se, že česká situace není v žádném z významných parametrů srovnatelná se stavem v evropských zemích, které mají kvalitnější vystavěné poradenské systémy včetně systémů vzdělávání poradců. V českém prostředí se postupně zvyšuje absolutní počet profesionálních poradců (resp. poradenských rolí) a zužují se úkoly vztahované na ty, kteří nejsou profesionálními poradci, ale mají k poradenským aktivitám vzhledem ke své hlavní pracovní činnosti blízko. Zdá se, že existující vzdělávací nabídky jsou schopny saturovat vzdělávací potřeby jen některých poradenských profesí. Vzdělávací příležitosti jsou zřejmě vytvářeny způsobem ad hoc, jejich zaměření se někdy překrývá a vnitřní návaznosti nejsou zřetelné. Vnitřní gradace zejména obsahu, forem a metod vzdělávacích příležitostí prozatím není atributem vzdělávání poradců v České republice.

Pro přiblížení dnešního stavu situací v jiných vyspělých zemích bude nutno učinit v České republice poměrně mnoho, a to na úrovni politiky i implementace, na úrovni centra, regionů, obcí, institucí, ve školství i mimo jeho rámec.

LITERATURA

- Doporučení OECD k systému kariérového poradenství v ČR.* Praha: NÚOV, 2003.
- European Report on Quality Indicators of Lifelong Learning. Fifteen quality indicators.* Brussels, 2002.
- FREIBERGOVÁ, Z., FANTOVÁ, V., GOULLIOVÁ, K., MENCLOVÁ, L. *Poradenství na vysokých školách.* Praha: Národní vzdělávací fond, 2002.
- HIEBERT, B., MCCARTHY, J., REPETTO, E. *Connecting Career Development with Public Policy.* Second International Symposium: Professional Training, Qualifications, and Skills. 2001, Synthesis of Issue 5. [online].
Dostupný z <<http://www.crccanada.org/symposium>> [cit. 13. 12. 2003]
- Making waves: Career Development and Public Policy.* International Symposium 1999. Papers, Proceedings and Strategies. Executive Summary. [online].
Dostupný z <URL: <http://ccdf.ca/MakingWaves.html>>. [cit. 13. 12. 2003]
- MCCARTHY, J. *Dovednosti, školení a kvalifikace poradenských pracovníků.* OECD, Listopad 2001. [on-line]
Dostupné z <<http://www.nuov.cz>>. [cit. 4. 12. 2003]
- Národní zpráva o kariérovém poradenství v České republice.* Praha: NÚOV, 2003.
- National actions to implement Lifelong Learning in Europe. Survey 3,* Brussels, European Commission, 2001 [on-line]
Dostupné z <<http://www.eurydice.org/Documents/Survey3/en/FrameSet.htm>>.
- MCCARTHY, J. *Dovednosti, školení a kvalifikace poradenských pracovníků. Studie vypracovaná pro hodnocení metod v oblasti informačních a poradenských služeb OECD.* Státní centrum pro poradenství ve vzdělávání, Irsko, OECD, listopad 2001.

SUMMARY

This contribution describes the work procedure and the main results of a research project named *Consultants' Training in the Czech Republic*. Carried out by the Department of Educational Sciences of the Brno Masaryk University in 2003, the aim of the project was to analyze the actual situation in the formation of consultants in the Czech Republic. Created were lists of consultants' trainers, of existing study programmes for consultants, and of the goals (including the profile of a successful trainee), forms and methods of such programmes. Adding an outline of consultant formation in selected European countries, the situations in the Czech Republic and abroad are compared.

